

QORA UCHLIK VA UNI TASHKIL ETUVCHI XUSUSIYATLAR

Rajabov Murodil Jumaboyevich

Farg'ona davlat universiteti Psixologiya kafedrasida katta o'qituvchisi

Аннотация: *Maqolada Shaxs va uning atrofga munosabati, zamonaviy "shaxs", psixologiyadagi qora uchlik, narsissizm, makiavelizm, psixopatiyaning asosiy belgilari, shaxs buzilishi, "patologik" narsissizm haqida fikrlar yoritilgan.*

Калит сўзлар: *shaxs, niqob, narsissizm, makiavelizm, psixopatiya, "Aql-idrok niqobi", "Vijdonsiz", narsisistik shaxs so'rovnomasi, Mac-4 shkala, qora uchlik xususiyati.*

ЧЕРНАЯ ТРОИЦА И СОСТАВЛЯЮЩИЕ ЕЕ СВОЙСТВА

Аннотация: *В статье освещаются взгляды на человека и его отношение к окружающей среде, современная "личность", черная триада в психологии, нарциссизм, макиавеллизм, основные симптомы психопатии, расстройства личности, "патологический" нарциссизм.*

Ключевые слова: *личность, Маска, нарциссизм, макиавеллизм, психопатия, "маска разума", "бессовестный", анкета нарциссической личности, шкала Mac-4, черное трио.*

THE BLACK TRINITY AND ITS CONSTITUENT PROPERTIES

Annotation: *The article highlights the views on a person and his attitude to the environment, the modern "personality", the black triad in psychology, narcissism, Machiavellianism, the main symptoms of psychopathy, personality disorders, "pathological" narcissism.*

Key words: *personality, Mask, narcissism, Machiavellianism, psychopathy, "mind mask", "unscrupulous", narcissistic personality questionnaire, Mac-4 scale, black trio.*

Shaxs deganda odamlarning doimo fikrlari, his qilishlari va muayyan yo'llar bilan o'zini tutishlariga sabab bo'lgan mavjud bo'lgan xususiyatlar va obrazlar tushuniladi. Individualligimiz bizni noyob shaxsga qylantiradi. Har bir inson o'ziga xos barqaror, uzoq muddatli xususiyatlar va boshqa odamlar hamda atrofdagi dunyo bilan munosabatda bo'lish uslubiga ega. Shaxs so'zi lotincha persona so'zidan kelib chiq o'zbekchada niqob ma'nosini anglatadi. Qadimgi dunyoda persona aktyor tomonidan kiyiladigan niqob edi⁴². Garchi biz niqob o'z shaxsini yashirish uchun kiyiladi deb o'ylasga moyil bo'lsak-da, teatr niqobi dastlab xarakterning o'ziga xos xususiyatini ifodalash yoki ko'rsatish uchun ishlatilgan.

⁴² Niqob yoki Persona (Persona) - bu C. G. Jung tomonidan tasvirlangan arxetip bo'lib, u jamiyat tomonidan unga qo'yilgan talablarni bajarish orqali shaxs o'ynaydigan ijtimoiy rol, shaxsning boshqalar tomonidan idrok etilgan ijtimoiy yuzi[1], u yashiradi. zaif va og'riqli joylar, zaifliklar, kamchiliklar, samimiy tafsilotlar va ba'zan insonning shaxsiyatining mohiyati.

Lekin qiyinchilik shundaki, ba'zida shaxsni niqobidan ajratish qiyin. Zamonaviy “shaxs”, “shaxs” tushunchalari “shaxs” so'zidan kelib chiqqanligi bejiz emas. Inson o'zining “Men”i haqida shaxs ekanligini ta'kidlasa, u o'z shaxsi haqida u o'zini o'zi belgilaydigan shaxs ekanligini aytishi mumkin. Shuning uchun, K.G.Yungning so'zlariga ko'ra, bu holda odam ikkita shaxsga ega bo'lishi ajablanarli emas, chunki “har qanday avtonom yoki hatto nisbatan avtonom kompleks shaxs, ya'ni shaxs sifatida namoyon bo'lishga intiladi”. Bugungi kunda mana shu shaxs tarkibiga kiruvchi qora uchlik tushunchasi ham mavjud [7].

Psixologiyadagi qora uchlik - bu uchta shaxs xususiyatini o'z ichiga olgan guruh: narsisizm, makiavelizm va psixopatiya [9] [10] [11]. “Qora” ta'rifi bu xususiyatlarning atrofdagi xususiyatlariga hos zararli, salbiy ekanligini ko'rsatadi [12] [13] [14].

Narsisizm ulug'vorlik, mag'rurlik, boshqalarga empatiyaning yetishmasligi bilan tavsiflanadi [15] [16].

Makiavelizm o'z ichiga o'zgalarni manipulyatsiyasi va ekspluatatsiyasi, axloqni beparvolik bilan mensimaslik, shaxsiy manfaat va yolg'onni [17] o'z ichiga oladi.

Psixopatiyaning asosiy belgilari - antisosial xulq-atvor, impulsivlik, xudbinlik, yuraksizlik va shafqatsizlikdir [uz] [18].

Har uchala xususiyat shahslararo muomala uslubi bilan bog'liqdir [19]. G.Kaledonian universitetida o'tkazilgan tahlillar natijasiga ko'ra, “katta beshlik” orasida xayrixohlik xususiyati qora uchlikka nisbatan kam namoyon bo'lishi, nevrotizm va ularning ba'zilarida g'araz borligi aniqlandi [17].

Qora uchlikda ifodalangan shaxs xususiyatlarini o'rganish bir-biridan ajratilgan holda amalga oshirildi. Makiavelizm atamasi 16-asrga borib taqaladi, narsisizm va psixopatiya esa 19-asrdan beri mavjud [20] [21].

1998 yilda MakXoski, Vorzel va Siarto [22] narsisizm, makiavelizm va psixopatiyaning oddiy namunalar holatida ko'proq yoki kamroq bir-birini to'ldirishini ta'kidladilar va bu bahs-munozaralarga sabab bo'ldi. Delroy Polxus va MakXoski bu masalani AQSHning Psixologlar Assotsiatsiyasining (APA) keyingi konferentsiyasida muhokama qilishdi va shu bilan ushbu mavzu bo'yicha keyingi tadqiqotlarga turtki bo'ldi. Paulhus va Uilyams bu xususiyatlar o'rtasida etarlicha xulq-atvor, shaxs va kognitiv farqlarni topib, ular turli xil tuzilmalar ekanligini ko'rsatdi. Ammo, boshqa narsalar qatorida, ular qachon bir-biriga mos kelishini aniqlashtirish uchun qo'shimcha tadqiqotlar zarurligi aniqlandi [23].

Qora uchlikning ikkita xususiyati, narsisizm va psixopatiya, an'anaviy ravishda shaxs buzilishida namoyon bo'ladi. Narsisizm Zigmund Freydning asarlarida ko'rib chiqildi, psixopatiya klinik tashxis sifatida birinchi marta Xarvi Kleklining dastlabki asarlarida, xususan, “Aql-idrok niqobi”da qayd etilgan [24].

Empirik tadqiqotlar nuqtai nazaridan, psixopatiya 1970-yillargacha, Robert Xarening Psixopatiya belgilarini tekshirish ro'yxati (PSL) va qayta ko'rib chiqish (PSL-R) bo'yicha tadqiqotlarigacha ilmiy jihatdan o'rganilmagan. R.Xare o'zining “Vijdonsiz” kitobida ta'kidlaganidek, psixopatlarning psixologik muhim masalalar bo'yicha so'rovi

aniq va ob'ektiv ma'lumotlarni taqdim etmadi. Shu bilan birga, psixopatiyani Levenson so'rovnomasi (asosiy va ikkilamchi shkala), psixopatik shaxsning tavsifi va shaxsning o'z o'ziga hisobot shkalasi kabi aniq metodlardan foydalangan holda o'rganishga harakat qilindi.

Narsissizmni baholash uchun 1979 yilda Raskin-Xollning narsisistik shaxs so'rovnomasi yaratilgunga qadar klinik intervyu kerak edi. Ushbu anketadan so'ng, shaxsning buzilishini baholash uchun o'z-o'ziga hisobot beradigan muqobil variantlarni taqdim etish uchun boshqa choralar paydo bo'ldi. Bundan tashqari, ko'pchilikning fikriga ko'ra, yuqoridagi so'rovnomada yordamida aniqlangan narsissizmdan farqli o'laroq, "patologik" narsissizmni [24] o'rganish uchun yangi vositalar ishlab chiqilgan.

Makiavelizm hech qachon ruhiy kasalliklar diagnostikasi va statistik qo'llanmasining biron bir namunasida bayon qilinmagan. Bu xususiyat qat'iy shaxsiy tuzilma sifatida qaraladi. Shunday qilib, Mac-4 shkalasining asl nusxasi [25] hali ham empirik tadqiqotlarda eng ko'p qo'llaniladigan metodika bo'lib qolmoqda [26].

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki, qora uchlikning tarkibiy qismlarining har biri u yoki bu darajada o'z ustunligini his qilish, umume'tirof etilgan xulq-atvor me'yorlarga bo'ysunmaslik, ijtimoiy ustunlik, egosentrizm, xudbinlik, befarqlik kabi xususiyatlarni o'z ichiga oladi. Atrofdagilarga dushmanlik, hamdardlik hissini yo'ligi, sovuqqonlik va boshqalarni aldash, manipulyatsiya qilish va ulardan foydalanish tendentsiyasi. Qora uchlik xususiyati mavjud insonlar, yolg'on maqsadga erishishga yordam bersa yoki foyda keltirsa, yolg'on gapirishga tayyor bo'ladilar.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Murodil, Rajabov; ,The concept of makiavellism in the scientific psychological literature and the degree of mac-scale in a person,ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal,11,5,1249-1257,2021,South Asian Academic Research Journals

2. Jumaboevich, Rajabov Murodil; ,TYPES OF MANIPULATION AND EXPRESSION OF REPRESENTATIVE SYSTEM IN PERSONS,Galaxy International Interdisciplinary Research Journal,10,1,122-126,2022,

3. Jumaboevich, Rajabov Murodil; ,"Black Three in Personal Psychological Characteristics or Maciavelism, Psychopathy and Narsism",Eurasian Scientific Herald,8,,38-41,2022,

4. Ражабов, Муродил Жумабоевич; Ражабова, Хуршида Хусанбоевна; ,"МАНИПУЛЯЦИЯ ТУРЛАРИ ВА ОДАМЛАРДА РЕПРЕЗЕНТАТИВ ТИЗИМИНИНГ ИФОДАЛАНИШИ: Ражабов Муродил Жумабоевич, Фарғона давлат университети катта ўқитувчиси",Образование и инновационные исследования международный научно-методический журнал,,6,262-266,2022,

5. Radjabov, Murodil; „Analysis Of Psychological Influence Forms In Management Of Personality, The American Journal of Social Science and Education Innovations, 3, 05, 403-409, 2021,
6. Jumaboyevich, Rajabov Murodil; Usmonali o'g'li, Xaydaraliyev Abdullo; QORA TRIADANING XUSUSIYATLARI VA UNGA MOYILLIGI MAVJUD ISHLASH, Conference Zone,,, 385-391, 2023,
7. Юнг К. Г. Собрание сочинений. Психология бессознательного /Пер. с нем. - М.: Канон, 1994. - 320 с. - (История психологической мысли в памятниках). ISBN 5-88373-002-7
8. Regoli R., Hewitt J., DeLisi M. Delinquency in Society: The Essentials. - Jones&Bartlett Learning, 2011. - P. 99.
9. Campbell W.K, Miller J.D. The Handbook of Narcissism and Narcissistic Personality Disorder: Theoretical Approaches, Empirical Findings, and Treatments. - Wiley, 2011. - P. 154.
10. Leary M.R., Hoyle R.H. Handbook of Individual Differences in Social Behavior. - Guilford Press, 2009. - P. 100.
11. Chamorro-Premuzic T., Stumm S. von, Furnham A. The Wiley-Blackwell Handbook of Individual Differences. - Wiley, 2011. - P. 527.
12. Paulhus D.L., Williams K.M. The Dark Triad of personality: narcissism, Machiavellianism, and psychopathy // Journal of Research in Personality. - 2002. - № 36 (6). - P. 556-563.
13. Horowitz L.M., Strack S. Handbook of Interpersonal Psychology: Theory, Research, Assessment, and Therapeutic Interventions. - Wiley, 2010. - P. 252-255.
14. Kohut H. The Restoration of the Self. - New York: International Universities Press, 1977. - 368 p.
15. Thomas D. Narcissism - Behind the Mask. - Book Guild Publishing, 2012. - 192 p.
16. Перейти обратно:¹ Jakobwitz S., Egan V. The 'dark triad' and normal personality traits // Personality and Individual Differences. - 2006. - № 40 (2). - P. 331-339.
17. Перейти обратно:¹ Skeem, J.L., Polaschek D.L.L., Patrick C.J., Lilienfeld S.O. Psychopathic Personality: Bridging the Gap Between Scientific Evidence and Public Policy // Psychological Science in the Public Interest. - 2011. - № 12 (3). - P. 95-162.
18. Jones D.N., Paulhus D.L. Differentiating the Dark Triad within the interpersonal circumplex // Handbook of interpersonal theory and research / Horowitz L.M., Strack S.N.. - New York: Guilford, 2010. - P. 249-267.
19. Berrios G.E. Classic Text No. 37: J. C. Prichard and the concept of 'moral insanity' // History of Psychiatry. - 1999. - Vol. 10, Is. 37. - P. 111-126.
20. Berrios G.E. European views on personality disorders: A conceptual history // Comprehensive Psychiatry. - 1993. - Vol. 34, Is. 1. - P. 14-30.

21. MuazzamTulkinovna Isakova //Socio-Psychological Factors Are The Effect Ofperson’s Mental Health// European Journal of Molecular & Clinical Medicine. Volume 07, Issue 03, 2020. 4699-4718 pages.
22. Muazzam Isakova Tulqinovna //FAMILY AS A FACTOR IN MENTAL HEALTH// ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal. Vol. 10, Issue 7, July 2020. 200-210 pages.
23. Isakova Muazzam To’lqinovna //Additional Learning is as a Factor of Mental Health// International Journal of Psychosocial Rehabilitation. Vol. 24, Issue 05, 2020. 7330-7335 pages.
24. Исакова М.Т. //ГЕНДЕРНЫЕ РАЗЛИЧИЯ ВЕДУЩИХ ПСИХОЛОГИЧЕСКИХ ФАКТОРОВ МЕЖДУ ОТНОШЕНИЕМ К ЗДОРОВЬЮ И ИНДИВИДУАЛЬНО-ДИНАМИЧЕСКИМИ ХАРАКТЕРИСТИКАМИ// ВЕСТНИК ИНТЕГРАТИВНОЙ ПСИХОЛОГИИ. 2021, Выпуск 23. 144-149 стр
25. M.T.Isakova //SOCIO-PSYCHOLOGICAL ASPECTS OF A PERSON'S ATTITUDE TO HIS MENTAL HEALTH// Asian Journal of Multidimensional Research (AJMR). Vol 10, Issue 4, April, 2021. 29-36 pages.
26. Исакова М.Т //Инсон рухий саломатлигининг ижтимоий-психологик омиллари// Монография. Тошкент 2021.
27. Исакова Муаззам Тўлқиновна //ДИНИЙ ЭЪТИҚОД ШАХС РУХИЙ САЛОМАТЛИГИНИНГ ОМИЛИ СИФАТИДА// “PSIXOLOGIYA” ILMIY JURNAL. Maxsus son, № 2, 2020. 68-72 бетлар.
28. M.T.Isakova //DAVLAT BOSHQARUVI VA SHAXS RUHIY SALOMATLIGI// PSIXOLOGIYA ILMIY AXBOROTNOMA. 2020-yil, 4-son. 158-162 betlar.
29. Isakova Muazzam Tulkinovna //HUMAN HEALTH AND PSYCHE// ELECTRONIC JOURNAL OF ACTUAL PROBLEMS OF MODERN SCIENCE, EDUCATION AND TRAINING. OCTOBER, 2020-V. ISSN 2181-9750. 40-46 pages.
30. PSYCHOLOGICAL STANDARDS IN PREPARING GIRLS FOR A FAMILY." *Science and innovation* 2.B5 (2023): 13-16.
- 31..Dzhukhonova, N. (2023). STUDYING ETHNIC STEREOTYPES AND PSYCHOLOGICAL STANDARDS IN PREPARING GIRLS FOR A FAMILY. *Science and innovation*, 2(B5), 13-16.Djuxonova N. X., Ergasheva Z. YOSH OILALARNING IJTIMOY VA PSIXOLOGIK MUAMMOLARI //Galaxy International Interdisciplinary Research Journal. – 2022. – Т. 10. – №. 11. – С. 128-135.
32. Djuxonova, N. X., and Z. Ergasheva. "YOSH OILALARNING IJTIMOY VA PSIXOLOGIK MUAMMOLARI." *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal* 10.11 (2022): 128-135.
33. Djuxonova, N. X., & Ergasheva, Z. (2022). YOSH OILALARNING IJTIMOY VA PSIXOLOGIK MUAMMOLARI. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 10(11), 128-135.
34. Djuxonova, N., & Qovlonbekov, A. (2023, February). OILAVIY NIZOLAR VA ULARNING TAVSIFI. In *Conference Zone* (pp. 289-296).

24.Djuxonova, N., and A. Qovlonbekov. "OILAVIY NIZOLAR VA ULARNING TAVSIFI." *Conference Zone*. 2023.

35.Djuxonova N., Qovlonbekov A. OILAVIY NIZOLAR VA ULARNING TAVSIFI //Conference Zone. – 2023. – С. 289-296.